

Annotation

In the article we proved continuity of the Ukrainian state process from the early Middle Ages to modern time.

Keywords: Ukraine, statehood, Middle Ages.

**Микола Кордон
(Житомир)**

БЕЗПЕКА ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ УКРАЇНИ

Аналізуються заходи українського уряду по забезпеченню безпеки та стабільності державного кордону як важливого фактора розбудови Української держави.

Ключові слова: Україна, державний кордон, заходи безпеки.

Важливу роль у забезпеченні стабільності в регіоні, формуванні системи загальноєвропейської безпеки відіграють геополітичне розташування України, її кордони. Україна має одні з найбільших за протяжністю кордони в Європі – понад 7 тисяч км. Понад 70% української території є прикордонною. Держава активно здійснює заходи щодо облаштування свого кордону, збереження системи його охорони, забезпечення пропуску через державний кордон осіб, транспортних засобів і товарів. Зусилля України спрямовуються на врегулювання існуючих питань, зокрема, розвитку інфраструктури кордонів, удосконалення практики видачі паспортів у відповідності до європейських стандартів [1, с. 154]. Завданням цієї статті є аналіз комплексу заходів українського уряду по забезпеченню безпеки та стабільності державного кордону як важливої складової розбудови Української держави.

Сучасне управління кордонами є достатньо широким і багатограним комплексом дій, який має забезпечувати: вільне переміщення громадян через кордон у пунктах пропуску; надійну протидію проявам транскордонної злочинності; належне управління міграційними потоками; ефективну охорону кордону поза пунктами пропуску; захист прав України у територіальних водах та виключній (морській) економічній зоні країни [2, с. 6].

Домінуюче з радянських часів поняття кордону як «непохитного бар'єру» реально стає на заваді практичному розв'язанню завдань, що виникають перед Україною. Державний кордон має розглядатися як спосіб організації взаємин суспільства з навколишнім світом і як чинник інтеграції держави в міжнародну спільноту [3]. Разом з тим, необлаштованість державних кордонів свідчить про незавершеність будівництва самої держави, оскільки кордони є головним атрибутом її суверенності. Перетворення колишніх адміністративних кордонів (маються на увазі кордони України з Російською Федерацією, Білоруссю і Молдовою) в державні кордони з усією відповідною інфраструктурою вимагає значних коштів. Вартість облаштування 1 км державного кордону складає близько 500 тис. доларів [3, с. 136].

З країнами-членами Європейського Союзу – Польщею, Угорщиною, Словаччиною, Румунією – Україна має повноцінний прикордонний режим. Протяжність кордону з ними становить: з Польщею – 542 км, з Угорщиною – 135, зі Словаччиною – 98, з Румунією – 638 км. Кордон з цими країнами повністю демарковано.

Проводиться демаркація кордону з Республікою Білорусь. 2 квітня 2010 р. білоруський парламент ратифікував договір з Україною про державний кордон. Договір було підписано ще в 1997 р., майже одразу ратифіковано Україною, однак білоруська сторона зтягувала з цим питанням. Така ситуація була пов'язана з державним боргом, який утворився в Україні перед Білоруссю в період припинення існування Радянського Союзу. На думку голови Державного прикордонного комітету Білорусі Ігоря Рачковського, термін завершення демаркації – близько десяти років [4].

Значна кількість питань залишається неврегульованими на українсько-молдовському кордоні. На нього припадає 45% затриманої контрабанди, 60% порушників державного кордону України. Причому 79% із них порушують державний кордон при в'їзді в Україну. Близько третини вогнепальної зброї, що вилучається в Україні, припадає на прикордонні з Придністров'ям райони. В 2001 р. з Придністров'я через українсько-молдовський кордон надійшло 83% від усього обсягу наркотичної сировини, що завозиться в Україну [3, с. 153, 156]. Тому українсько-молдовський кордон потребує якнайшвидшої демаркації.

Ця робота вже розпочалась. Наприкінці січня 2010 р. міністр закордонних справ України П. Порошенко і міністр закордонних справ та європейської інтеграції Республіки Молдова Ю. Лянке встановили перший прикордонний знак на центральній ділянці українсько-молдовського державного кордону неподалік села Велика Кіслиця Ямпільського району Вінницької області [5]. У листопаді 2005 р. почала працювати місія Євросоюзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні (EUBAM). Вона є консультативним і технічним органом. Завдання місії полягає у підвищенні стандартів управління кордоном, покращенні професійних можливостей митних та прикордонних служб, співробітництві між ними. Штаб-квартира EUBAM розташована в Одесі, у Кишеневі є представництво. До складу місії входить понад 200 співробітників [6, с. 6].

За кошти Євросоюзу значною мірою зміцнена матеріальна база українських прикордонників, в тому числі й сучасними стаціонарними та пересувними тепловізорами. Деякі мобільні тепловізійні комплекси дають можливість за будь-якої погоди та у будь-який час доби виявити особу за її тепловим силуетом на відстані до 12 км, а транспортний засіб – на відстані до 18 км [6, с. 6].

Невирішені проблеми існують на українсько-російському кордоні. Він є найдовшим – понад 2245 км, 320 км з яких – морські рубежі [7]. На 2006 рік тут проведена делімітація, тобто визначення кордонів на картах. Але делімітація без демаркації не знімає прикордонних питань. Тому під час візиту в Україну Президента Російської Федерації Дмитра Медведєва 17 травня 2010 р. була підписана Угода між Україною і Російською Федерацією про демаркацію українсько-російського державного кордону. Верховна Рада України цю угоду ратифікувала, її підписав Президент України Віктор Янукович і вона набрала сили закону [8].

Належне оформлення українсько-російського державного кордону сприятиме посиленню боротьби із загрозами, які становлять контрабанда, наркобізнес, хвилі біженців та нелегальна міграція.

У листопаді 2010 р. Єврокомісія оголосила про надання Україні 66 мільйонів євро на підготовку та реалізацію Стратегії інтегрованого управління кордонами. Її метою є модернізувати наземну та морську прикордонні інфраструктури, покращити процедури перевірки та спостереження на ділянках перетину кордону, поліпшити умови тимчасового утримання нелегальних мігрантів. Фінансування виділено в рамках Європейської

програми сусідства та партнерства. Темп надання допомоги залежатиме від поступу України в низці сфер – зокрема, в реалізації стратегії розвитку митної служби, боротьбі проти корупції та в ефективній координації управління кордонами [9, с. 5].

Нині Україна посідає одне з перших місць в Співдружності Незалежних Держав із вживання наркотиків. За офіційними оцінками, в Україні нараховується 200 тис. наркоманів, за оцінками міжнародних експертів – 2 млн. [3, с. 164]. Щороку виявляється від 10 до 12 тис. осіб із цієї категорії. За даними МВС України на 1 січня 2008 р. на обліку було 174 594 споживачі наркотиків (2007 р. – 152 000). Операції з наркотиками залишаються найрентабельнішим видом кримінального бізнесу. Річний обіг коштів на вітчизняному наркоринку, за приблизними оцінками, сягає мільярда гривень [10, с. 162].

Україна у 1995 р. приєдналася до трьох основних конвенцій щодо контролю над наркотиками. Їх учасниками є понад 95% держав – членів ООН, в яких мешкає 99% світового населення. На думку експертів, запровадження багатостороннього контролю за наркотиками є одним з найвизначніших досягнень ХХ ст. [11, с. 9].

У контексті європейської інтеграції України надзвичайно актуальною є проблематика міжнародної міграції. За оцінками ООН, нині близько 190 мільйонів осіб, або майже три відсотка землян, проживають не у тих країнах, в яких народилися, тобто, є мігрантами [12, с. 5].

Останніми роками спостерігається стрімке зростання затримань в Україні незаконних мігрантів. Вони використовують її територію, щоб потрапити до Західної Європи. Щорічно цей показник зростає майже на 30%. За 1991 – 2006 рр. українськими прикордонниками затримано понад 15 тис. мігрантів. Завдяки співпраці з Інтерполом та Європолом протягом 2002 – 2006 рр. вдалося припинити діяльність 45 каналів торгівлі людьми, знешкодити 33 злочинних угруповань, причетних до цього явища, виявити близько 3 тис. підроблених, понад 900 чужих та 13,5 тис. невідповідних документів [13, с. 30; 14, с. 10].

Україна нині є найбільшою транзитною зоною в СНД, через яку проходить близько 40 мігрантських шляхів. Кількість нелегальних мігрантів на території України становить від 70 до 600 тис. осіб. Є дані, що в Україні нелегально проживає понад мільйон громадян інших країн. Така кількість нелегалів перевищує загальновизнані європейські норми у 20 – 25 разів [15, с. 57]. Найбільша частина нелегальних мігрантів потрапляє до України через україно-російський (понад 80 відсотків затриманих при спробі в'їзду) і україно-білоруський кордони (11 відсотків). При спробі виїзду найбільше нелегальних мігрантів затримують на україно-словацькому (майже 60 відсотків) і україно-польському кордонах (20 відсотків) [16, с. 116 – 117].

У 2010 р. на кордоні було затримано та відмовлено у в'їзді в Україну 18,5 тис. нелегальних мігрантів. Вилучено 870 одиниць зброї, 354 тис. одиниць боєприпасів, майже 2 т наркотиків, 150 кг вибухівки, а також контрабандних товарів на 320 млн. гривень. Завдяки створенню в Україні ефективної системи протидії нелегальній міграції кількість затриманих нелегальних мігрантів почала зменшуватися. Як наслідок, так званий центральноєвропейський маршрут руху нелегальних мігрантів стає для Європи другорядним [17].

З 1 січня 2010 р. почала діяти в повному обсязі Угода про реадмісію між Європейським Союзом і Україною. Це не що інше, як зобов'язання держави не лише опікуватися тими іноземцями, хто незаконно транзитом опинився на українській території, а

й приймати назад з Європи тих, кому вдалося просочитися через український західний кордон, але не пощастило там легалізуватися.

Разом з тим, як зазначає відомий вчений-демограф Е. Лібанова, імміграція в Україну виступає єдиною альтернативою посиленню процесу депопуляції, скороченню народжуваності. Приїзд в Україну іноземців дає шанс покращити вікову структуру населення. Буде більше людей, які спроможні народжувати, і менше людей, які вмиратимуть [18, с. 15].

Виступаючи в січні 2004 р. в Європарламенті, Генеральний секретар ООН Кофі Аннан закликав Європу змінити правила, перейти від обмеження імміграції до її регулювання. «Я з нетерпінням, – сказав він, – чекаю того дня, коли Європа буде об'єднувати не тільки різні держави, але і вітати різноманітність всередині них. Іммігранти потребують Європи, але і Європа потребує них. Закрита Європа буде біднішою, слабшою і старіючою, в той час як Європа відкрита буде більш справедливою, багатішою, сильною і молодішою, при умові, що вам вдасться добре керувати міграцією» [19, с. 181]. Прикладом позитиву в міграції є США. Прямий прибуток, який вони отримують від імміграції завдяки збільшенню людського капіталу, оцінюється експертами у 10 мільярдів доларів США щорічно.

Імміграція є ключовим інструментом для зменшення впливу старіння населення. В європейських країнах населення віком 60 років і старше зростає на 2 млн. осіб щороку. Водночас швидко уповільнюється збільшення населення працездатного віку. Європа стоїть перед лицем дефіциту висококваліфікованих робітників у деяких ключових секторах. Мігранти можуть відігравати надзвичайно важливу роль у покритті цього дефіциту. Хоча збільшення міграції не є раціональним рішенням, але як тимчасовий засіб вона є дуже важливою для відповіді на виклики старіння населення [20, с. 20]. За прогнозами експертів ООН, населення країн Європейського Союзу без припливу іммігрантів суттєво скоротиться до 2050 р. [2, с. 127].

Мігрантів з України найбільше у таких країнах як Чехія, Португалія, Італія, Іспанія, Латвія та Словаччина. Іммігрантські групи з України у відсотках до загальної кількості іноземних іммігрантів становлять у цих країнах відповідно 46%, 31%, 11%, 10%, 10%, 9%. За деякими оцінками, українці, які виїхали за кордон, висилають допомогу своїм сім'ям у розмірі щонайменше 200 доларів США щомісячно [22].

Однією з найбільших проблем є рівень захворюваності на СНІД. Так, на думку експертів Світового банку, до 2014 р. в Україні від СНІДу щодня вмиратимуть 140 осіб. Епідемія ВІЛ/СНІДу загострить демографічну кризу. Як результат, до 2015 р. населення додатково зменшиться на 500 тисяч осіб [22, с. 141].

Нині велику загрозу міжнародній безпеці створює тероризм. Про це свідчать трагічні події в США у вересні 2001 р., які забрали життя понад 2760 невинних людей, і вибухи у Великобританії в липні 2005 р. Незалежно від економічної і воєнної могутності держава може стати беззахисною перед терористичними нападами. Це не зовнішня загроза, до якої будь-яка країна, що має армію, повинна бути готовою, і в той же час не внутрішнє породження національних систем. Це нові виклики світовій безпеці. Тероризм охопив понад 100 країн світу. Тільки в період 1995 – 2000 рр. від терористів загинуло в світі більше 19 тис. осіб [23, с. 136].

Тероризм – річ дешева. Вона вимагає невеликих людських ресурсів, але разом з тим приковує увагу всього світу і дає можливість слабкому вселити жах у сильного. Матеріальні затрати на здійснення терористичного акту смертника становлять не більше

150 доларів. Вклад такої скромної суми приводить в середньому до смерті 12 людей і викликає страх всього населення країни, що зазнала нападу. Підготовка теракту 11 вересня 2001 р. обійшлася всього в 450-500 тис. доларів, а збиток для світової економіки перевищив десятки трильйонів доларів. Зруйнування двох приміщень вартістю в декілька мільярдів доларів справило таке сильне враження на закордонних інвесторів, що іноземні інвестиції в США в 2002 р. впали на 77% порівняно з 2001 р.: з 131 мільярда до 30 мільярдів доларів [24, с. 6, 23].

11 вересня 2001 р. стратегічний удар вперше було нанесено без застосування зброї. Для його здійснення використано цивільні можливості, доступні будь-якому громадянину чи групі громадян у демократичних країнах.

Починаючи з 2001 р., світ витратив близько 70 мільярдів доларів на посилення заходів внутрішньої безпеки країн. Це привело до зниження транснаціональних нападів приблизно на 34%. Тим не менше, кількість жертв терористів у середньому щорічно зростала на 67 осіб [25, с. 17].

Зрозуміло, що у сучасному світі не може бути справжньої безпеки без дотримання основних демократичних прав та свобод. Загроза тероризма змусила євроатлантичну спільноту ще тісніше згуртуватися навколо системи спільних цінностей. Ця загроза поставила питання дуже гостро: людина має право бути вільною, має право на особисту безпеку. За влучним висловом одного з відомих європейських політиків, якщо ми поступимося одним з цих засадничих прав, ми ризикуємо втратити і свободу, і безпеку. Заходи збереження демократії, в свою чергу, неминуче діють там, де розвивається економіка.

Джерела та література:

1. Зовнішня політика України – 2006: стратегічні оцінки, прогнози та пріоритети // Щорічник. – К., 2007.
2. Литвин М. Створення сучасної системи управління кордонами / Микола Литвин. // Україна – НАТО. – 2006. – № 4.
3. Стратегія і тактика, стан національної безпеки України // Науково-інформаційний збірник. – Вип. 35. – К., 2006.
4. Урядовий кур'єр. – 2010. – 3 квітня.
5. Урядовий кур'єр. – 2010. – 2 лютого.
6. Євробюлетень. – 2010. – № 8 – 9.
7. Сьогодні. – 2010. – 27 травня.
8. Урядовий кур'єр. – 2010. – 3 серпня.
9. Євробюлетень. – 2010. – № 12.
10. Механізми формування і реалізації державної політики протидії злочинності у сфері національної безпеки України. – К., 2006.
11. Євробюлетень. – 2009. – № 3.
12. Власюк О. Вплив міжнародної міграції на сучасний розвиток України / О. Власюк // Міжнародна міграція та розвиток України в контексті європейської інтеграції. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції (16 жовтня 2007 р., м. Київ). – К., 2008.
13. Шишолін П. Безпека кордонів в умовах євроатлантичної інтеграції України: стан, проблеми, перспективи / Павло Шишолін. // Євроатлантикінформ. – 2006. – № 5.
14. Горбулін В. Чи сприятиме євроатлантична інтеграція України розвитку сильної Центральної Європи? / Володимир Горбулін. // Україна – НАТО. – 2008. – № 3.
15. Сухов Ю. Стан і шляхи протидії нелегальній міграції в Україні / Юрій Сухов // Євроатлантикінформ. – 2006. – № 1.

16. Пищуліна О. Зовнішні міграційні потоки та їхній вплив на ринок праці України / О. Пищуліна // Міжнародна міграція та розвиток України в контексті європейської інтеграції. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції (16 жовтня 2007 р., м. Київ). – К., 2008.

17. Урядовий кур'єр. – 2011. – 12 січня.

18. Лібанова Е. Соціально-демографічні проблеми в контексті глобалізації / Елла Лібанова. // Євроатлантикінформ. – 2006. – № 5.

19. Михалева Н. Европейский Союз после пятого расширения и его последствия / Н. Михалева // Панорама 2007. Сборник научных материалов. – Воронеж, 2007.

20. Євробюлетень. – 2008. – № 12.

21. Нікішина М.В. Питання інтеграції мігрантів у суспільство: європейський досвід та українські реалії // Міжнародна міграція та розвиток України в контексті європейської інтеграції. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції (16 жовтня 2007 р., м. Київ). – К., 2008.

22. Левчук Н.М. Нелегальні міграції як чинник порушення якісних характеристик населення України / Н. Левчук // Міжнародна міграція та розвиток України в контексті європейської інтеграції. Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції (16 жовтня 2007 р., м. Київ). – К., 2008.

23. Кіслов С. Досвід державного управління США щодо посилення боротьби проти “державного” тероризму / С. Кіслов // Нормативно-правове забезпечення процесів євроатлантичної інтеграції України. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (24 вересня 2004 р., м. Київ). – К., 2004.

24. Гребенчук Ю. Тероризм і екстремизм. Роль СМІ в освіщенні екстремальних подій, терактів і катастроф / Ю. Гребенчук // Медиа, терроризм и евроатлантическая интеграция. – К., 2007.

25. Новини НАТО. – 2008. – № 1.

Аннотація

Анализируются мероприятия украинского правительства по обеспечению безопасности и стабильности государственной границы как важного фактора укрепления Украинского государства.

Ключевые слова: Украина, государственная граница, средства безопасности.

Annotation

The article analyzes events of the Ukrainian government to ensure the security and stability of the state border as an important factor of the Ukrainian state development.

Key words: Ukraine, State border, security measures.

**Ірина Кривошея
(Умань)**

НЕУРЯДОВА СТАРШИНА МИРГОРОДСЬКОГО ПОЛКУ XVII - ПЕРШОЇ ТРЕТИНИ XVIII СТ.

Досліджується персональний склад та особливості неурядової старшини Миргородського полку XVII - першої третини XVIII ст. Аналізується структура значного товариства полку.

Ключові слова: неурядова старшина, полк, Миргород.

Миргородський полк був одним із найбільших козацьких полків, де поступово формувалася неурядова старшина у вигляді значного товариства, що еволюціонувало до бунчукового і значкового товариств перших десятиліть XVIII ст. Мета дослідження – виявлення персонального складу, структури та проблем становлення неурядової старшини Миргородського полку XVII – першої третини XVIII ст.

Окремого комплексного дослідження неурядової старшини Миргородського полку в українській історіографії досі не проводилося. Деякі аспекти проблеми частково